
 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-3-106-115>

 <https://orcid.org/0009-0003-7440-7567>

ДАНІК Надія Андріївна

викладачка катедри загального мовознавства і слов'янських мов,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
e-mail: nadiidanik@ukr.net

УДК 37.02(438)(091)''1900/1939''(045)

МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ДИДАКТИЧНІЙ ДУМЦІ ПОЛЬЩІ (1900 – 1939 РР.)

Аналізується внесок видатних педагогів Галичини у розвиток дидактики та методології. У їхніх дослідженнях висвітлені питання появи підручників з дидактики, підготовки вчителів, методів навчання та виховання, а також важливість індивідуального розвитку учнів та педагогічної взаємодії. Кожен з них надав цінні практичні поради та теоретичні основи для розвитку ефективних методів навчання та виховання, підкреслюючи важливість адаптації форм навчання до конкретного контексту та

цілей освіти. Усі ці дослідження та підходи свідчать про важливість постійного вдосконалення методів навчання для покращення якості освіти.

Підкреслено важливість дослідження та вдосконалення методів навчання для забезпечення якісної освіти і розвитку особистості студента. Внесок польських педагогів Галичини в цю галузь залишається актуальним і в сучасний період.

Ключові слова: педагоги Галичини; дидактика; методи навчання; філософія.

Постановка проблеми. Наукова спадщина педагогів Галичини у галузі дидактики та методики навчання має значний внесок у педагогічну науку та практику. Проте, не зважаючи на актуальність їхніх досліджень, існує деяка необхідність у більш глибокому та системному аналізі їхніх теоретичних підходів та практичних рекомендацій, зокрема в контексті сучасних освітніх та педагогічних викликів. Однією з ключових проблем є потреба у більш докладному розгляді методів навчання та виховання, які розробляли та рекомендували польські педагоги Галичини. Це включає вивчення їхніх підходів до формування цінностей, розвитку критичного мислення учнів, індивідуалізації навчання, співпраці між вчителями та учнями, та розвитку особистості через освіту.

Метою цієї статті є системний аналіз та узагальнення педагогічної спадщини Владислава Шулякевича, Мечислава Барановського, Шимона Матусяка, Антонія Даниша, Яна Казимира Крулінського, Казимира Сосницького, Богдана Наврочинського та Генріка Ровіда. Визначити актуальні аспекти їхньої роботи, які можуть бути корисними для сучасної освіти, і розгляд можливостей адаптації їхніх методів до поточних вимог освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. У розвитку освітніх систем ключову роль відіграють методи навчання, що визначають ефективність та результативність навчального процесу. Одним із центральних аспектів дидактики є вивчення та аналіз методології навчання в різних країнах. У цьому контексті, важливим є розгляд методів навчання в дидактичній думці Польщі. Польська система освіти відзначається власними особливостями та підходами до навчального процесу. Дослідження методів навчання у контексті польської дидактичної традиції має важливе значення для розуміння та аналізу ефективних педагогічних практик.

Мечислав Барановський вніс значний внесок у розвиток педагогічної думки Галичини, особливо в підготовці вчителів та методології навчання. Він активно досліджував питання виховання, методи, та форми навчання, а також особистісний розвиток учителів. Педагог підкреслював важливий вплив учителя на учня, вказуючи на необхідність догляду та гармонійного розвитку духовних та фізичних сил дитини у процесі виховання. Він також наголошував на важливості знання та вміння вчителя використовувати виховні засоби. Книга Мечислава Барановського «Дидактика доповнена «принципами логіки» ...», видана

1909 року [1], була спрямована до вчителів семінарій і мала великий вплив на освітній простір того часу. Вона включала широкий спектр тем, від мети навчання до способів навчання та обов'язків вчителів.

Ця книга була доступною та лаконічною, надаючи вчителям необхідні знання та методи. Важливими аспектами книги були питання дидактики та логіки, які визначали способи навчання та важливість психології. Також були висвітлені вимоги до визначення понять, які мали бути лаконічними та без тавтології. Барановський залишив помітний слід у педагогіці Галичини, зосереджуючи увагу на важливості вчителя та якості навчання у процесі виховання дітей. Також виділив важливі аспекти методів навчання, зазначаючи, що метод навчання – це спосіб, яким вчитель надає інформаційний матеріал молоді для його засвоєння. Барановський вважав, що навчання в гімназіях має ґрунтуватися на простих методах, що поступово переходять у більш складні. Автор поділив методи навчання на три типи: виклад, запитання і діалог. Кожен з цих типів має свої структурні елементи і форми реалізації.

Наприклад, виклад може бути монологічним, катехетичним, або акроаматичним, і так далі. Важливим аспектом є підкреслення розвитку самостійності та зацікавленості учнів у процесі навчання. Автор також зазначає важливість використання наочності, різних видів завдань, і навіть навчання за допомогою таблиць і самостійного навчання [1].

Методи діалогу розділено на сократичний (розмова між вчителем і учнем) і парламентарний (розмова з групою учнів). Кожен метод оцінюється за розвиток самостійності та зацікавленості. Автор також висвітлює різні аспекти методів, включаючи навчання напам'ять, взаємне навчання, групові форми і використання наочності. Важливою є індивідуальна підготовка та гармонійний розвиток учня. Барановський також зазначає, що помилки учителя в навчанні можуть виникнути через недостатню обізнаність із методичними засадами, ігнорування цих засад або брак досвіду. Важливо підтримувати гармонію між формальним і матеріальним навчанням та враховувати індивідуальні особливості учня [2].

Книга Шимона Матусяка з 1910 року відзначається використанням робіт польських і німецьких авторів, а також згадує український журнал «Учитель» і книгу «Методика навчання в народній школі» (1900 р., Чернівці). Ш. Матусяк наголошує на значенні основ логіки і педагогіки, вивча-

ючи праці багатьох авторів. Він підкреслює важливість антропології та розвитку тіла, душі і моральних цінностей у вихованні. Дидактика відокремлюється як окрема наука, а особливості учня, його вікові особливості, темперамент, індивідуальні характеристики досліджуються детально. Матусяк наголошує на важливості пізнання, почуття та мотивації учня.

Методи навчання обговорюються в контексті використання наочності, запитань для розуміння суті матеріалу, а також розвитку уваги та самостійності. Поетичні тексти та пісні використовуються як важливий елемент словесних методів навчання. Матусяк також досліджує пам'ять, різні аспекти форм навчання та їх вплив на досягнення освітніх цілей. Він підкреслює важливість вибору правильних методів для досягнення бажаних результатів та поєднання нових знань зі старими. Книга Матусяка також акцентує на важливості логіки як науки про засади мислення. Педагог починає з аналізу понять і досліджує їх види, взаємодію та вимоги до дефініцій. Мислення, судження, і висновки розглядаються в контексті індукції та дедукції. Ця книга залишає актуальними принципи навчання та методики, наголошуючи на важливості розвитку учнів і використанні наочності в навчанні.

В книзі Шимона Матусяка виділяється «інтелектуальне» почуття, яке виникає під час пізнання правди через обдумані запитання до учнів. Розглядаються індивідуальні та групові форми навчання. Матусяк підкреслює значення засад виховання, яке має бути різнобічним і відповідати рівню цивілізації. Важлива роль гри, прикладів для наслідування, звичок, нагород і покарань. Він рекомендує враховувати гімназії, реальні школи, і вчительські семінарії, надаючи їм статус середніх шкіл [3]. Матусяк об'єднує педагогіку, логіку і психологію, аналізуючи проблеми навчання. Він розглядає «генетичний» підхід, концентричний підхід, аналіз і синтез, індукцію та дедукцію в методиках навчання. Дидактика розглядається як спосіб, з уваги на засади навчання і формулювання питань: хто, де і як повинен вчити. Розділення навчання на лекційну, питальну та діалогічну форми навчання базується на історичних коренях методів передачі інформації, а також походження понять з грецької мови. У книзі Шимона Матусяка висвітлюються інші форми навчання, такі як мнемонічна форма, «таблична» форма, белл-ланкастерська система, «гучна» та «тиха» форми навчання, і автодидактична форма. Матусяк досліджує їх вплив на процес освіти та наголошує на важливості правильного вибору форм на-

вчання в залежності від цілей та контексту навчального процесу. Він розглядає різні аспекти взаємодії між вчителем та учнями.

Автор далі детально розглядає різні форми навчання та їх застосування: форма викладання – спосіб передачі знань, де вчитель виступає джерелом інформації, а учні приймають цю інформацію. Вона може включати пояснення, роз'яснення, оповіді, описи та вірші. виправлення помилок – важливий аспект навчання, оскільки допомагає корегувати та покращувати навчальні досягнення учнів. Пояснення – спосіб передачі інформації, який може бути мовним або візуальним. Оповідання – важлива форма передачі інформації, особливо на початковому рівні освіти. Вірші – додаткові записи для вивчення складних предметів. Автор наголошує на важливості точності, доступності, зрозумілості та лаконічності у навчанні. Він також розглядає принципи демонстрації матеріалу, включаючи важливість наявності відповідного набору навчальних засобів. Далі автор акцентує увагу на важливості стислих пояснень, оповідей, описів та віршів, розглядаючи їх роль на різних рівнях навчання та наголошуючи на необхідності розділення довгих оповідань на частини та ставлення питань до кожної з них для полегшення розуміння матеріалу. Також висвітлено важливість повторення в навчанні для закріплення засвоєних понять та розвитку стійкості уявлень в пам'яті. Автор наголошує на ролі вчителів у здійсненні повторення через обрані питання та їх ретельний вибір. Наслідую акцент на культурі запитань у навчальному процесі, зокрема на вимогах щодо лаконічності, однозначності, точності, зрозумілості та відповідності мовленнєвим нормам і педагогічним цілям [3].

Антоній Даниш, польський учений і педагог (1853–1902), по закінченні університету працював в польських гімназіях, а потім став викладачем Львівського університету. Він розглядав педагогіку як практичну діяльність і викладав дидактику та історію польського шкільництва. Даниш наголошував на послідовному впорядкуванні наукових предметів та їх послідовному доповненні один одного для кращого засвоєння знань. Він також підтримував принцип розвитку науки від відомого до невідомого, що передбачало наявність підґрунтя з вже вивчених знань перед вивченням нового матеріалу. Даниш вважав, що дидактика повинна допомагати створити логічні зв'язки між знаннями, щоб уникнути хаосу в уявленнях учнів і полегшити їм розуміння та запам'ятовування матеріалу [4].

Ці принципи робили навчання ефективним і сприяли кращому розвитку учнівських знань та розумінню вивченого матеріалу. У навчанні важливий вибір дидактичних методів, які повинні бути адаптованими до потреб учнів та спрямованими на ефективне засвоєння матеріалу. Методи можуть бути аналітичними або синтетичними, і обидва вони мають свою ефективність залежно від контексту. Також важливо забезпечувати послідовність та логічність знань для кращого їх засвоєння та розуміння. Індивідуальний підхід до учнів, створення сприятливого психологічного клімату та застосування методів апперцепції та систематизації допомагають у досягненні цього. Також слід враховувати, що не кожне діяння, що видавалося б методом, є таким насправді. Методи повинні бути обумовлені метою та спрямовані на ефективне навчання, а не відбуватися механічно чи обумовлюватися стилем викладача. Навчальні методи повинні бути гнучкими та адаптованими до потреб учнів на різних рівнях. Досвідчений вчитель може ефективно комбінувати методи, забезпечуючи якісний навчальний процес.

А. Даниш розглядає поняття «метода» та «форма навчання», виділяючи чотири основні форми: акроаматичну (лекція), дейктичну (показ), евристичну (самостійне здобуття знань) і діалогічну (питання та відповіді). Ці форми можуть поєднуватися для досягнення кращих результатів. Важливо забезпечувати відповідність між навчальним матеріалом та здатністю до його застосування. Також автор розглядає три типи навчання: пояснювальне, розширююче та інтегруюче, де акцент робиться на якості знань, що передаються учням. Навчання має забезпечувати можливість застосовувати отримані знання на практиці [4].

Дослідники, такі як Луціян Зажецький (1873–1925), працювали в Галичині і в інших місцях, а їхні праці друкувалися з назвою «Львів – Варшава». Новації у педагогіці почали здобувати популярність на початку ХХ століття, не зважаючи на обмеження освітньої політики Відня.

У книзі «Загальна дидактика або виховання характеру через навчання» (1920) педагог Л. Зажецький розглядає методи навчання та їхній вплив на освіту. Він наголошує на різноманітності методів та важливості збалансованого підходу. Зазначає, що більшість книжкових знань забувається після навчання, і читання є ефективнішим при підготовці до іспитів. Автор підкреслює необхідність розвитку творчості та активних методів, таких як лабораторні вправи, для поліпшення засвоєння матері-

алу та розвитку творчого мислення. Особлива увага приділяється катехетичному методу, який застосовується в навчанні предметів з догматичним характером та сприяє активному участю учнів у діалозі з учителем. Акроаматичні методи, такі як опис та розповідь, розглядаються як важливі для початкового навчання. Автор закликає до розуміння, що не існує єдиного методу навчання, і наголошує на важливості адаптації методів до конкретних ситуацій та потреб учнів. Навчання завжди залишається складною та індивідуальною справою [5].

Ян Казимир Крулінський (1874–1938) – самоучка, педагог зі строкатою кар'єрою. Після педагогічної семінарії та вивчення філософії у Львівському університеті він став вчителем і письменником. Його праці та підручники отримали високу оцінку. Він досліджував історію, граматику польської мови, дидактику та літературу для дітей. У своїй книзі «Педагогіка і дидактика разом із загальними засадами логіки» (1922), Крулінський розглядає педагогіку як науку про виховання та методи навчання. Він наголошує на єдності педагогіки з етикою, фізичним розвитком, та розумовою діяльністю. Автор детально розглядає інтелектуальне виховання та засади логіки, включаючи сутність понять та правила мислення. Крулінський також описує методи виховання та методи навчання, включаючи акроаматичний, евристичний, дейктичний, та дидактичний методи. Автор акцентує на важливості адаптації методів до конкретних ситуацій та індивідуальних особливостей учнів. Також, він обговорює дидактичні запитання та проблему творчості учнів. Усі ці аспекти відображають важливість глибокого розуміння педагогічних методів та їхнього впливу на навчання та виховання учнів [6].

Казимир Сосницький (1883–1976) був видатним польським педагогом і філософом, який вивчав філософію, фізику та математику в Львівському університеті та Парижі. Він працював як педагог та вчений, викладаючи математику, фізику, філософію та вивчаючи проблеми освіти. У своїй книзі «Нарис дидактики: підручник для вчительських семінарій та вчителів» [7] Сосницький описує різні підходи вчителів до навчання. Він наголошує на можливості проводити одночасне навчання всього класу або фокусуватися на окремих учнях, таких як обдаровані. Сосницький розглядає метод навчання як «систематично використовувані способи роботи, включаючи різні дії вчителя та учнів, які повинні призвести до розуміння та опанування нового матеріалу та отримання принаймні базових

вмінь, пов'язаних зі змістом» [7]. У навчанні існують різні методики, включаючи масові та індивідуальні підходи. Масовий метод може бути ефективним для передачі інформації всьому класу, але вимагає уваги до різних потреб учнів. Індивідуальний підхід дозволяє краще засвоювати матеріал і розвивати творче мислення, але потребує більше часу та зусиль вчителя. Обидва підходи мають свої переваги і можуть бути використані в залежності від ситуації. Важливо враховувати потреби та можливості класу. Учитель відіграє ключову роль у виборі відповідного методу та контролі за навчанням учнів, дозволяючи їм активно займатися процесом навчання [8].

Казимир Сосницький та Ш. Матусяк підтримували евристичний метод навчання, який сприяв самостійності учнів і мав численні позитивні аспекти. Використання цього методу вимагало більше часу, але запобігало перевантаженню знаннями. Це сприяло активному навчанню, розвитку терплячості та стійкості, підсилювало потребу в контролі над власним мисленням і діями.

Окрім евристичного методу, Сосницький також розглядав інші методи навчання, такі як лекції, розповіді та письмові завдання. У загальноосвітніх школах він вважав, що лекції рідко використовувалися через вимоги до учнів, такі як концентрація уваги та розвинута пам'ять. Крім того, педагоги Галичини активно вивчали психологічні аспекти навчання, такі як нервова система, пам'ять, увага, мислення і емоції. Вони також звертали увагу на психічні захворювання та методи діагностики інтелекту.

Казимир Твардовський – впливовий філософ і педагог, підкреслював важливість критичного мислення і пропедевтики філософії. Його метод включав об'єднання логіки та психології в навчанні. Вплинув на львівсько-варшавську філософську школу, а його дидактичний талант і лекції викликали захоплення, наголошував на важливості педагогічного впливу викладання [9; 10].

Богдан Наврочинський (1882–1974), польський педагог і вчений, був учнем Казимира Твардовського і лишив після себе важливий внесок у польську педагогіку. Він був професором у Познанському та Варшавському університетах, а також членом Польської академії наук. Під час нацистської окупації був організатором таємної університетської освіти. Зосереджував свою роботу на дидактиці, структурі освіти та порівняльній педагогіці. Працював як учитель у приватних гімназіях і під час цього періоду був активним членом Поль-

ського Наукового Союзу Вчителів. Після 1925 року перейшов на університетський рівень і прийняв кафедру педагогіки. Він ретельно готувався до лекцій та наголошував на їх науковому та громадянському значенні. Також керував Комісією державних іспитів для вчителів середніх шкіл і працював над зменшенням розбіжностей між польською та зарубіжною педагогікою.

Б. Наврочинський висвітлював свої погляди на дидактику у своїй роботі «Засади навчання» [11], де аналізував та описував різні принципи навчання. Перший метод – акроаматичний. Вчитель надає учням інформацію через бесіду, іноді лекцію, але важливо питання: чи це не перебільшена кількість вчительської монології? Вчителі також можуть підтримувати учнів у пошуку інформації, наприклад, використовуючи словники чи енциклопедії. Наступний метод – евристичний. Обидва методи (подання і пошук) повинні сприяти формуванню учнівської духовної структури на основі різноманітних цінностей. Евристика підтримує активний підхід учнів до вивчення явищ і цінностей, що формує їх власну духовну конструкцію. Обидва методи – подача і пошук, важливі для навчання. Акроаматичний метод слід використовувати обережно, оскільки надмірна лекція може призвести до низької уваги учнів. Метод пошуку вимагає активної учнівської позиції і зацікавленості учнів. Важливо підкреслити, що обидва методи повинні взаємодіяти без переваги одного над іншим. Далі, метод еротематичний, який включає запитання вчителя та відповіді учнів, а також може включати групові обговорення. Незвичайним є те, що і учні можуть ставити питання і обмінюватися точками зору. Також важливо розглянути метод проєктів. Наприклад, у четвертому класі темою дослідження була «Відправка посилок поштою». Учні, маючи певні навички читання, письма, арифметики та вимірювання, досліджували процес відправки поштових посилок, що було актуальним для них. Цей метод сприяє практичному навчанню та розвитку навичок дослідження. Ще один проєкт стосувався знищення мух у місті та об'єднав навчання природознавства, географії і мови. Учні підготувалися, вивчили інформацію про мух та їх шкідливість. Вони організували тиждень санітарії, включаючи розповсюдження добрив та вивчення гігієнічних умов. Ця робота відкрила їм місто та розвинула навички дослідження.

Ці проєкти використовували практичні завдання для навчання і розвивали громадянську активність та моральні цінності учнів. Такий метод проєктів вимагає практичних дій, сприяючи активному навчан-

ню та підвищуючи зацікавленість учнів у навчанні [10].

Одне з чільних місць у ХХ ст. займає педагогічна система Г. Ровіда, в якій видатний педагог запропонував новаторське вирішення низки проблем: творча школа, педагогічна компаративістика, педагогічна психологія, соціологія виховання, компаративістика, педевтологія. Уперше в центрі уваги педагогічних досліджень постає особистість учня, його мрії, прагнення, мотиви [12].

Освітньо-педагогічна діяльність Генріка Ровіда була спрямована на реформування системи освіти, підготовку нових педагогічних кадрів, а також на розвиток та поширення ідей «творчої школи». Він був прихильником реформаторського руху, відомого як «Нове виховання». Його послідовники вважали, що у традиційній школі існує застаріла система навчання та виховання, яка формує недостатньо самостійних громадян. Посилався на погляди Яна Владислава Давида. Він вважав, що пасивний і механічний учитель, який безпринципно виконує накази, не може сприяти розвитку демократичної практики в школі. Згідно з поглядами Ровіда та інших представників цієї нової моделі виховання, школа повинна сприяти зростанню, розвитку та прогресу молодого покоління. Він докладав зусиль до поширення ідей патріотизму у вихованні. Завдяки численним закордонним поїздкам він розповсюджував серед польських педагогів інноваційні думки і погляди західних педагогів, які глибоко аналізував і оцінював, впроваджуючи їх на польській землі.

Творчий доробок Г. Ровіда як автора педагогічних праць налічує понад 120 статей та 12 книг. До найбільш відомих належать «Творча школа» (1926), «Дальтонська система в загальноосвітній школі» (1927), «Педагогічна психологія» (1928), «Нова організація вчительських студій в Польщі та за кордоном» (1931), «Основи та принципи виховання» (1946) [13–17].

Педагогічна думка та освітня концепція Генріка Ровіда акцентуються на ідеях співпраці, солідарності, вільної та творчої праці, заснованої на духовному зусиллі. Це призводить не лише до вдосконалення програми та методів традиційної школи, але також до зміни її духу та перетворення «на творчу працю учня» шляхом особистого і колективного розв'язання проблем та активного осмислення матеріальної, культурної та духовної реальності.

Він розробив концепцію дидактично-виховної системи, відомої як «творча школа», що ґрунтується на таких засадах:

- нова навчальна програма, в якій матеріал цікавий для дитини,
- збагачені методи навчання та виховання, які повною мірою активізують учня,
- робота, що використовує класно-урочну систему (семикласна структура, класи з тридцятьма учнями розділені на групи),
- нова концепція класу як творчої майстерні,
- розвиток ідей співпраці та солідарності, налаштування дітей на самостійну роботу (замість підручників використовувалися первинні джерела, що спонукало до самостійної інтерпретації),
- нова роль вчителя, який любить дитину та дбає про її гармонійний розвиток [13; 18].

Найбільшою заслугою Г. Ровіда стала створена ним самобутня концепція школи, що отримала назву «творча школа». Вона підтримувала ідею співробітництва та солідарності, а також самоврядування в середовищі вихованців, тобто виховання особистості, здатної до створення нових цінностей. На відміну від традиційної школи, у якій на першому плані завжди був учитель, котрий подавав учням готові завдання, у «творчій школі» першочергове місце належить дитині, яка працює й самостійно здобуває знання. Центром роботи був навчальний план і його дотримання. Головне завдання школи – формування самостійних, соціально активних, творчих особистостей, а суть її – самостійна фізична та розумова праця, до якої потрібно докладати духовних зусиль, що викликають у душі дитини емоційні чинники та зацікавлення. Згідно з Г. Ровідом, його школа турбується про гармонійний розвиток учня (фізичний і духовний) та створює найліпші умови для гігієни тіла й душі. Учений підкреслює значення впливу сучасної культури на виховання. На його думку, цей вплив такий потужний, що всі цивілізовані суспільства посилено працюють над побудовою нового виховання та систем освіти, які б відповідали духові нової ери.

Проаналізуємо методи, які описує Г. Ровід у «Творчій школі» (1931). Уваги заслугове метод проектів та «Віньетка план». На думку педагога, це поняття може мати різне значення. Воно містить у собі, наприклад, довільно обраний предмет інтересів дитини, її спостереження, практичне питання, як наприклад, будівництво будинку, прибирання вулиць, транспортні засоби, радіо тощо. Така тема є вихідною точкою та основою багатьох індивідуальних або групових дій учнів, спрямованих на вивчення певної проблеми з різних сто-

рін та досягнення позитивних результатів, подібно до того, як це відбувається в реальному житті. Проект передбачає дії, що випливають з поставленої проблеми, розв'язання якої відбувається в природних умовах, що існують у певному оточенні. В той час як питання передусім стимулює інтелектуальні функції, проект пов'язаний з практичними діями, які виконуються в природних умовах. Проте проект завжди має певне питання в основі [18].

Як обирається тема? Певна група педагогів вимагає, щоб проект виникав лише під впливом спонтанних інтересів дітей, тоді як інші вимагають, щоб учитель придумав і підготував його, що дозволить створити систематичний план роботи. Проте всі згодні в тому, що учень повинен здобути достатні знання з основних предметів. Учитель, керуючи роботою групи, одночасно звертає увагу, чи засвоїли учні основні знання. Для визначення цього він використовує відповідні тести, за допомогою яких може виявити певні прогалини та намагається їх усунути, не припиняючи роботи над проектом. Метод народжує багато труднощів і обов'язків, з якими може справитися лише обдарований вчитель. Через надмірно високі вимоги до вчителів цей метод навіть може зазнавати опору. Однак, він використовується в багатьох американських школах, де дає відмінні результати. Вихованці цих шкіл, крім достатнього освоєння основних знань, також мають духовний розвиток.

Школи, організовані на основі «Віньєтка плану», надають учневі багато можливостей для творчої колективної роботи й одночасно через індивідуальну працю дозволяють йому отримувати знання та навички, необхідні в житті. Творці цього методу сформулювали такі цілі: а) розробити програму, яка б при мінімальних зусиллях і незначних затратах часу дозволила досягти найкращих результатів; б) підготувати відповідні тести з докладними питаннями для учнів; в) створити навчальні посібники, які б дозволили дітям працювати індивідуально.

Навчальна програма у школах, що базується на цьому методі, включає: а) основні предмети, які має освоїти кожен учень (читання, письмо, рахунки, загальні знання про світ), б) соціальні та творчі роботи (образотворче мистецтво та література), в яких надається учням свобода враховувати їхні здібності та інтереси. Половина дня приділяється основним предметам, а інша половина – творчій роботі. Також вивчають історію та географію, які пов'язані з іншими предметами, такими як малювання, моделювання, спів. Розподіл на окремі

предмети відбувається на середньому рівні. У середній школі починається спеціалізація в рамках курсів, де учні мають право вибирати предмети, які їх найбільше цікавлять. За цією програмою вчительський колектив, спільно з психологами, розробив тести для кожного предмета, які складаються з питань, на які учень відповідає письмово. Таким чином учитель може виявити слабкі сторони учня та через відповідні завдання усунути виявлені прогалини. Якщо учень вважає, що вже опанував певну тему, він звертається до вчителя за завершальним тестом, щоб переконатися, чи достатньо він орієнтується у предметі. Ці тести замінюють традиційні іспити, які зазвичай проводяться в школі [187].

Метод центрів зацікавленості має на меті «вивільнити в душі дитини місце для приємних почуттів, стати стимулом до духовних зусиль» [18]. Відповідно до цієї мети педагоги намагаються досягти трьох цілей.

1. Виховати людину, готову виконувати обов'язки в сучасному світі, тобто активно і чесно жити у майбутньому.

2. Розвинути всі здорові потенційні сили дитини, тобто фізичні та духовні.

3. Підтримувати душу дитини у зв'язку з загальною істинністю, безкорисною наукою, людською етикою.

Принцип індивідуальної роботи дає можливість враховувати інтелектуальний рівень кожного учня, його особливі здібності, інтереси та темп роботи, що відповідає індивідуальним особливостям. Індивідуальна робота пробуджує й утворює в учня почуття власної гідності, а самотійна робота пробуджує й формує в учня почуття відповідальності та водночас розвиває вміння контролювати себе. Метод відмінно підходить для розвитку самотійності, вчить винахідливості та закріплює відчуття реальності.

Тому в школі немає класів, але є лабораторії, майстерні, бібліотеки та читальні зали, де учні працюють самотійно. Переобладнані кабінети географії, природознавства, історії, літератури, математики тощо, де одночасно можуть навчатися учні різного віку та академічного рівня. Кабінети обладнані навчальними посібниками та відповідною літературою, до яких учні мають вільний доступ. Так, у кабінеті географії є плани, карти, малюнки, глобуси та географічна бібліотека. Спеціалізовані вчителі пропонують теми з окремих предметів, які учень вивчає самотійно. Його робота в лабораторії є індивідуальною. Він деякою мірою виступає у ролі дослідника, відкривача таємниць знань і навичок людських. Основне завдання вчителя полягає в керівництві самотійною роботою учня. Таким

чином, вчитель є обережним керівником, досвідченим консультантом та інструктором, який вивчає інтереси та здібності учня, вивчає його успіхи в навчанні, надає допомогу, пояснює, радить, де шукати матеріали та ресурси, які полегшать вирішення поставленого завдання. У Дальтонській школі, з методичної точки зору, відбулися суттєві зміни в порівнянні з традиційною школою: навчання тут зведено до допоміжної ролі, а головний наголос зроблено на самостійну роботу учня. (325–326) Також від учня залежить регулювання часу, який він хоче віддати окремим предметам; наприклад, він може провести 2% годин у географічному кабінеті та 1 годину в історичному в один день. Учень може відвести менше часу предметам, в яких відчуває себе сильнішим, і навпаки – більше часу приділити тим дисциплінам, з якими йому складніше справлятися. Така індивідуалізація програм із урахуванням здібностей та інтересів учнів має на меті надати їм можливість навчатися з дотриманням відповідного для кожної особи темпу роботи.

Генрік Ровід, як видатний педагог, також обіймав посаду головного редактора журналу «Рух педагогічний», створеного в 1912 році. Спочатку це видання виходило як додаток до газети «Голос народу». Метою видання газети була спроба ознайомити вчителів із педагогічними проблемами в країні та за її межами. Як головний редактор, Генрік Ровід обговорював досягнення сучасної педагогіки на Заході, водночас показуючи можливості розвитку цієї галузі в Польщі.

Під час мислення ми прагнемо до пізнання невідомої раніше інформації, використовуючи сприйняття та досвід. Цей процес супроводжується психічним напруженням і вимагає активності розуму. Інтелект визначається не лише знаннями, але і здатністю до адаптації та пізнання нових завдань. Знання не є індикатором інтелекту, але свідчать про методи і шляхи, якими особа їх набула та як вона їх використовує. Люди формують свої погляди та ідеологію на основі усталених принципів і поглядів, які вони вважають найбільш прийнятними. Високий інтелект допомагає адаптуватися до нових завдань і умов життя та сприяє розумінню нових цілей і змісту.

Вільям Штерн (1871–1938) – відомий німецький психолог і філософ, описує інтелект як загальну здатність адаптуватися до нових завдань і ситуацій, відрізняючи її від таланту та спеціальних здібностей. Талант – це творча здатність, тоді як інтелект допомагає адаптуватися та пізнавати нові

завдання та зміст. Альфред Біне (1857–1911) розпочав дослідження інтелігенції ще в 1895 році, але до роботи над створенням спеціальних методик він прийшов кілька років потому за ініціативою французького міністра освіти. Метою було класифікувати дітей у французьких школах на «нормальних» і тих, які мали розумові відхилення. Таким чином, почалися дослідження дітей у початкових школах Парижа, і в 1908 році було представлено методичку «метричної шкали інтелігенції». Метрична шкала інтелігенції застосовується для різних вікових груп, починаючи з третього року життя, і містить відповідні тести та завдання. Це допомагає визначити, чи розвиток дитини нормальний, чи фізичний вік відповідає віку її інтелекту, чи інтелектуальний розвиток перевищує фізичний вік. Також можна виявити, чи є відставання в інтелектуальному розвитку, і якщо так, то наскільки значні вони можуть бути. Відставання може бути незначним і становити 2–3 роки або більше, що свідчить про високий ступінь розвитку, відсталість, ідіотизм, кретинізм і т.д. [19].

З метою покращення своєї методики, в 1911 році автори «метричної шкали інтелігенції» внесли до неї певні зміни, додавши п'ять тестів для кожної вікової групи. Всюди проводилися численні дослідження, робилися спроби адаптувати «метричну шкалу інтелігенції» до конкретних умов певної країни та особливостей дітей, а також пропонувалися шляхи її вдосконалення.

Крім «Руху педагогічного» [20], Г. Ровід з 1934 року працював редактором польського педагогічного видання «Хованна», основними цілями якого було поєднання досягнень польської педагогічної думки з досягненнями критичної гуманістики сучасності, а також створення простору презентації наукових досліджень так званої «педагогічної еліти» у сфері історії, філософії, соціології, психології та, звісно ж, педагогіки.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У статті було проаналізовано методи навчання, які використовувалися в дидактичній думці Польщі. Відомі польські педагоги та дидакти зробили важливий внесок у розробку та вдосконалення методів навчання, які вплинули на педагогічну практику як в Польщі, так і в інших країнах. Одним із важливих висновків є те, що методи навчання постійно еволюціонують, адаптуючись до змін у суспільстві, технологіях та потребах студентів. Важливо навчати педагогів сучасним методам навчання та давати їм можливість постійно підвищувати свій професійний рівень. Подальші перспективи наукових досліджень можуть включати в себе пода-

льший аналіз сучасних педагогічних методів та їх вплив на ефективність навчання, а також дослідження використання інноваційних технологій у навчальному процесі. Також важливо досліджувати взаємозв'язок між методами навчання та досягненнями учнів, щоб зрозуміти, які методи найбільш ефективні у різних контекстах. У цілому, дослідження методів навчання в дидактичній думці Польщі є актуальним та важливим напрямком в педагогічній науці, яке може сприяти покращенню якості освіти та підготовці кваліфікованих вчителів. Перспективи подальших наукових досліджень можуть також включати розгляд методів навчання в інших країнах та порівняльний аналіз їх впливу на процес навчання та результати учнів.

Список бібліографічних посилань

1. Baranowski M. Dydaktyka uzupełniona «zasadami logiki» dla użytku seminariów nauczycielskich i nauczycieli szkół ludowych. Wyd. 7. Warszawa, 1909.
2. Baranowski M. Pedagogika do użytku seminariów nauczycielskich i nauczycieli szkół ludowych. Wyd. 8. Lwów: PWKS, 1912.
3. Matusiak S. Wiadomości z pedagogiki i dydaktyki. Podręcznik dla seminarjów i kursów nauczycielskich, tudzież wyższych szkół żeńskich, do nauki. Lwów: Towarzystwo pedagogiczne, 1912.
4. Danysz A. O kształceniu. Lwów: Wydawnictwo Macierzy Polskiej, 1918.
5. Zarzecki L. Dydaktyka ogólna czyli kształcenie charakteru przez nauczanie. Lwów, Warszawa: Książnica Polska Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych, 1920. 200 s.
6. Króliński K. Pedagogika i dydaktyka wraz z ogólnymi zasadami logiki: (repetitorium przedegzaminowe). Wyd. 2. Lwów, 1922.
7. Sosnicki K. Zarys dydaktyki: podręcznik dla użytku seminarjów nauczycielskich i nauczycieli. Lwów: nakładem Wydawnictwa Książek Szkolnych Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego, 1925. 159 s. URL: <https://zbc.uz.zgora.pl/dlibra/publication/18830/edition/16352/content>
8. Sosnicki K. Zarys logiki. Lwów: Atlas, 1927.
9. Twardowski K. Zasadnicze pojęcia dydaktyki i logiki do użytku w seminariach nauczycielskich. Lwów: Towarzystwo Pedagogiczne, 1901.
10. Данік Н.А. Дидактика культуры философии Казимира Твардовского. Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, 2023. № 16. С. 99–105. Doi: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2023-16.13>
11. Nawrocński B. Zasady nauczania (Wydanie drugie). Lwów-Warszawa: Książnica-Atlas, 1931.
12. Вихрущ А.В., Данік Н.А. Методи навчання в системі дидактичної культури Галичини початку ХХ століття. *Медична освіта*, 2023. № 1. С. 132–139.
13. Rowid, H. Szkoła twórcza. 1926; 1929. Wyd. II.
14. Rowid, H. System daltonski w szkole powszechnej. 1927; 1930. Wyd. 2. 1933. Wyd. 3.
15. Rowid H. Psychologia pedagogiczna. 1937. T. 1; 1938 T. 2.
16. Rowid H. Nowa organizacja studiów nauczycielskich w Polsce i zagranicą. Warszawa, 1931.
17. Rowid H. Podstawy i zasady wychowania. Warszawa: Nasza Księgarnia, 1946.
18. Rowid H. Szkoła twórcza. Podstawy teoretyczne i drogi urzeczywistnienia nowej szkoły. Kraków, 1931.
19. Stern W. The Psychological Methods of Intelligence Testing. In G. Whipple (Trans.). Baltimore: Warwick and York, 1912.
20. Rowid H. Kongres Pedagogiczny w Poznaniu. *Ruch Pedagogiczny*, 1929. nr 10.
21. Rowid H. Dydaktyka przedmiotów pedagogicznych w zakładach kształcenia nauczycieli. Warszawa: Nasza Księgarnia, 1936. 23 s.
22. Sosnicki, K. Zarys dydaktyki. Dla seminariów nauczycielskich. 1925. URL: <https://zbc.uz.zgora.pl/dlibra/publication/18830/edition/16352/content>
23. Szczepańska, B. Henryk Rowid jako pedagog i redaktor „Ruchu Pedagogicznego”. *Ruch Pedagogiczny*, 2014. nr 3.
24. Szulakiewicz, W. Polskie podręczniki do dydaktyki w Galicji w latach 1860–1914. W: *Galicja i jej dziedzictwo*. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1996.

References

1. Baranowski, M. (1909). Didactics supplemented with "principles of logic" for use by teachers' seminars and teachers of folk schools. Ed. 7. Warsaw [in Pol.].
2. Baranowski, M. (1912). Pedagogy for use by teachers' seminars and folk school teachers. Ed. 8. Lviv: PWKS [in Pol.].
3. Matusiak, S. (1912). News on pedagogy and didactics. Manual for seminars and teacher training courses, as well as for women's colleges and universities. Lviv: Pedagogical Society. [in Pol.].
4. Danysz, A. (1918). About education. Lviv: Macierz Polska Publishing House [in Pol.].
5. Zarzecki, L. (1920). General didactics, i.e. character development through teaching. Lviv, Warsaw: Książnica Polska of the Society of Higher Education Teachers. 200 p. [in Pol.].
6. Króliński, K. (1922). Pedagogy and didactics along with general principles of logic: (pre-exam review). Ed. 2. Lviv [in Pol.].
7. Sosnicki, K. (1925). Outline of teaching. For teachers' seminars. Retrieved from <https://zbc.uz.zgora.pl/dlibra/publication/18830/edition/16352/content> [in Pol.].
8. Sosnicki, K. (1927). Outline of logic. Lviv: Atlas [in Pol.].
9. Twardowski, K. (1901). Basic concepts of didactics and logic for use in teachers' seminars. Lviv: Pedagogical Society [in Pol.].
10. Danik, N.A. (2023). Didactics of Kazimir Tvardovsky's philosophy culture. *Scientific Bulletin of the Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy named after of Taras Shevchenko*, 16: 99–105. Doi: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2023-16.13> [in Ukr.].
11. Nawrocński, B. (1931). Principles of Teaching (Second Edition). Lviv-Warsaw: Książnica-Atlas [in Pol.].
12. Vykhrushch, A.V., Danik, N.A. (2023). Teaching methods in the didactic culture system of Galicia at the beginning of the 20th century. *Medical Education*, 1: 132–139 [in Ukr.].
13. Rowid, H. (1926, 1929). Creative school. Ed. II. [in Pol.].
14. Rowid, H. (1927, 1930, 1933.). The colorblind system in primary schools. Ed. 2, Ed. 3. [in Pol.].
15. Rowid, H. (1937, 1938). Educational psychology. Vol. 1, Vol. 2. [in Pol.].
16. Rowid, H. (1931). New organization of teacher studies in Poland and abroad. Warsaw [in Pol.].
17. Rowid, H. (1946). Basics and principles of education. Warsaw: Nasza Księgarnia [in Pol.].
18. Rowid, H. (1931). Creative school. Theoretical foundations and ways of implementing the new school. Cracow [in Pol.].
19. Stern, W. (1912). The Psychological Methods of Intelligence Testing. In G. Whipple (Trans.). Baltimore: Warwick and York.

20. Rowid, H. (1929). Pedagogical Congress in Poznań. *Ruch Pedagogiczny*, No. 10. [in Pol.].
21. Rowid, H. (1936). Teaching of pedagogical subjects in teacher education institutions. Warsaw: Nasza Księgarnia. 23 p. [in Pol.].
22. Sosnicki, K. (1925). Outline of teaching. For teachers' seminars. URL: <https://zbc.uz.zgora.pl/dlibra/publication/18830/edition/16352/content> [in Pol.].
23. Szczepańska, B. (2014). Henryk Rowid as a teacher and editor of "Ruch Pedagogiczny". *Ruch Pedagogiczny*, no. 3. [in Pol.].
24. Szulakiewicz, W. (1996). Polish textbooks for teaching in Galicia in the years 1860–1914. In: Galicia and its heritage. Rzeszów: Wyższa Szkoła Pedagogiczna Publishing House [in Pol.].

DANIK Nadiia

Lecturer at the Department of General Linguistics and Slavic Languages,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

TEACHING METHODS IN THE DIDACTIC THOUGHT OF POLAND (1900 – 1939)

Summary. The article discusses the important contribution of prominent teachers of Galicia to the development of didactics and educational methodology. Their research addressed key aspects of teaching and upbringing, as well as teacher training. Significant areas of this contribution include the creation of textbooks on didactics, the analysis of teaching methods, the study of pedagogical interaction, and the emphasis on the individual development of students. Teachers in Galicia actively worked on the development of practical textbooks on didactics, which became an integral part of the methodological framework for teachers. These textbooks provided teachers with the necessary tools and recommendations to optimize the educational process and increase the effectiveness of education.

In addition, teachers in Galicia focused on teacher training, emphasizing the importance of professional competence and pedagogical skills. They developed teaching methods aimed at improving the qualifications of teachers and improving their work in the classroom. One of the key aspects of Galician teachers' research was the study of individual development of students. They recognized the uniqueness of each individual and sought to create teaching methods that would take into account and develop the individual abilities and needs of each student.

Equally important was the emphasis on pedagogical interaction. Galician educators viewed the educational process as a joint effort between teacher and students, where interaction and cooperation were crucial to achieving pedagogical goals.

Introduction. The scientific heritage of Galician teachers in the field of didactics and teaching methods has made a significant contribution to pedagogical science and practice. However, despite the relevance of their research, there is a need for a deeper and more systematic analysis of their theoretical approaches and practical recommendations, particularly in the context of contemporary educational and pedagogical challenges. One of the key issues is the need for a more detailed examination of the methods of teaching and education developed and recommended by Polish educators in Galicia. This includes studying their approaches to the formation of values,

development of critical thinking of students, individualization of learning, cooperation between teachers and students, and personal development through education.

The purpose of this article is to systematically analyze and summarize the pedagogical heritage of Władysław Szulakiewicz, Mieczysław Baranowski, Shimon Matusiak, Antoni Danysh, Jan Kazimierz Królinski, Kazimierz Sosnicki, Bohdan Nawroczyński, and Henryk Rowid. To identify the relevant aspects of their work that can be useful for modern education and to consider the possibilities of adapting their methods to the current requirements of the educational process.

Conclusion. The article analyzes the teaching methods used in the didactic thought of Poland. Famous Polish educators and didacticians made an important contribution to the development and improvement of teaching methods that influenced pedagogical practice both in Poland and in other countries. One of the important conclusions is that teaching methods are constantly evolving, adapting to changes in society, technology, and student needs. It is important to train teachers in modern teaching methods and give them the opportunity to constantly improve their professional level. Further research perspectives may include further analysis of modern pedagogical methods and their impact on learning effectiveness, as well as research on the use of innovative technologies in the educational process. It is also important to study the relationship between teaching methods and student achievement to understand which methods are most effective in different contexts. In general, the study of teaching methods in Polish didactic thought is a relevant and important area in pedagogical science that can contribute to improving the quality of education and training qualified teachers. Prospects for further research may also include consideration of teaching methods in other countries and a comparative analysis of their impact on the learning process and student outcomes.

Keywords: teachers of Galicia; didactics; teaching methods; philosophy.

Одержано редакцією 14.08.2023
Прийнято до публікації 29.08.2023